

משליטה צבאית לנוכחות שלמה / נתן אלתרמן

1

עד היום נמנעת, כידוע, מדינת ישראל מלהגדיר ברורות את מעמדם של האזורים שהנחיל לנו נצחוננו של צה"ל. יש להודות כי הימנעות זו היא דבר שיתרונו המדיני כלפי חוץ אינו מוטל בספק. הנוסחה המקובלת, האומרת בגוונים שונים כי על "עתיד השטחים" ידובר רק בשיחות-שלום בינינו ובין הערבים, היא אמצעי נוח ורב-ערך לסיכולו של לחץ מדיני מוגבר בשעה זו. כך לענין היתרון כלפי חוץ. ואילו החסרון הכרוך בכך כלפי פנים הוא קודם-כל בכך שנוסחה זו פוטרת את הממשלה מן הצורך לקבוע עמדה ברורה משלה בענין זה ולהתוות לעצמה מדיניות, לאחר הכרעה בין הנטיות השונות הנאבקות בתוכה פנימה.

חסרון שני עיקרי בכך שעמידתנו באזורים שמעבר לגבולות תש"ח, על אף היותה לא מוגדרת להלכה, נעשית מוגדרת יותר ויותר, על-ידי היות נוכחותנו באזורים אלה נוכחות צבאית בלבד, והיא הולכת ונקבעת בתודעת העולם כעמידתו של כובש בטריטוריה זרה.

2

רחוק אני מלהזדהות עם אלה מבינינו הסבורים כי שליטתנו הצבאית באזורים אלה היא ענין שאינו נאה לנו מצד המוסר. יש ויש חובה להתריע בעת הצורך על עוולות אישיות שמצב זה של כיבוש צבאי גורם, אך עצם נוכחותנו הצבאית, ולו גם כ"כובשים" באזורים הללו, הוא דבר שצידוקו נעוץ ביסודי היסודות של זכות קיומנו וכורח קיומנו בארץ-ישראל. מי שסבור שאין צידוק מוסרי לנוכחותנו הצבאית באזורים שקיבלנו מידי צה"ל במלחמת-שת-הימים, צריך לומר כי גם התגוררותנו בתל-אביב, או התישבות שלנו בנגב ובגליל ובמשקי עמק-הירדן, אין להן צידוק מוסרי, ולוא רק משום שבזכותה של אותה נוכחות צבאית שלנו שבחברון וביריחו ובגולן אנו קיימים כיום גם בשאר מקומות.

יתר-על-כן, כל התנחלותנו החדשה בארץ, מימי ביל"ו ועד היום, באה בעיקרה מכוח קשרינו עם אותם שטחים המוגדרים כיום כ"מוחזקים" ומי שרואה קשרים אלה כנטולי-תוקף צריך לפסול את כל מציאותנו כאן.

משום כך אנו יודעים ואומרים כי אותה עמידה צבאית שלנו באזורי "הגדה המערבית", למשל, יש בה יסודי השתרשות והיאחזות שאינם שונים הרבה מכל היאחזות חלוצית אחרת. הננו יודעים גם זאת, שרק הודות למעוף ולזהירות, השלוכות יחד והאפייניות לעמידה זו, אנו עוברים את תקופת-הביניים המסוכנת הזאת במידה מינימאלית של שיבושים ותקלות ותוך שמירה על תקינותם של התהליכים האזרחיים, במידת רצון טוב ותבונת-מעשה שאולי אין להם תקדים בשום צבא מנצח שבעולם.

ובכל-זאת אם נסתפק בנוכחות צבאית זו בלבד, ובנוסחה המדינית הכרוכה בה הננו יוצרים מצב הפותח פתח לסיכונים שאין להתעלם מהם. סיכונים אלה מחייבים להביא בחשבון גם דרכים אחרות לאישור נוכחותנו בגבולות החדשים.

3

מתוך שאנו מסתפקים בנוכחות צבאית בלבד ובאותה נוסחה האומרת שלא נדון בעתידם של "השטחים" הללו אלא בשיחות-שלום עם הערבים, הננו מוותרים למעשה, בתקופת הכרעה זו, על כל קביעה אחרת ואישור אחר של זכות נוכחותנו בארץ שלמה זו, נוכחות של קשרים ועיקרים שאינם כלל ענין לשום שיחות ולשום משא-ומתן שבעולם. עובדה היא כי "הטיעון הציוני" שלנו לזכות קיומנו בארץ שלמה זו, הולך ונעלם מן האופק המדיני הרשמי ואין אנו רשאים להשמיעו ברבים אלא כדעה פרטית.

מתוך שוויתרנו על כל קביעה של זכותנו והחלפנו אותה בנוסחה הקושרת את עמדתנו באזורים אלה בהסכמה ערבית לשיחות, אנו מרגישים את מעמדנו מתערער עם כל ידיעה או שמועה על נטייתה של מדינה ערבית מסויימת, או של כלל מדינות ערב, להסדר פשרה, והננו נושמים לרווחה עם כל סימן המעיד כי השנאה הערבית והקשיחות הערבית בעיני עומדות.

אמנם כן, עד כה אין סימן כלשהו לנכונות ערבית להתפשר עמנו, אך ניתן לומר כי במקרה שנכונות זו תתגלה פתאום (והדבר ייתכן על אף הכל), אם מתוך כורח ערבי פנימי ואם מכוח השפעות חיצוניות, נימצא פתאום עומדים אל מול לחץ עולמי לנסיגה, בעוד שמצדנו לא נעשה בינתיים דבר שיש בו משום אישור נוכחותנו כאן בדרכים שאינן נקבעות על-ידי סירובם או הסכמתם של הערבים.

אינני אומר כי נוכחותנו בארץ-ישראל השלמה היא כיום בבחינת ישיבה על כידוני צה"ל, אך אפשר לומר כי במידה רבה אנו יושבים באזורים אלה על כידוני ההתנגדות הערבית שהיא משענתנו, ובמקרה שכידונים אלה ייעלמו פתאום ויחלפו בפשרנות נפסיד את המשענת המדינית העיקרית שאנו סומכים עליה בשעה זו.

4

צירוף יסודות אחרים של נוכחות, הוא דבר שאנו צריכים לו כבר מעתה, הן מצד זכות שלהלכה והן מצד היאחזות שלמעשה. הסתפקותנו בנוכחות צבאית בלבד והוויתור שאנו מוותרים על כל טיעון אחר ואישור אחר של זכויות, הם דברים המסייעים למדינות הערביות לשוות לנו דמות של כובשים בארץ זרה ולנטוע דמות זו כבמסמרות בדעת-הקהל בעולם כולו. הסתפקותנו בנוסחה המניחה את עתיד השטחים בסימן-שאלה של שיחות-שלום בלבד מסייעת, למשל, לחוסיין להוסיף ולהכריז על גזל ארצו מידינו ואין אנו מנסים אפילו להבליט את העובדה הפשוטה כי ארץ זו סופחה לירדן לפני תשע-עשרה שנה בהתקפת-שוד שבה נחרבו נקודות-ישוב יהודיות אשר מציאאותן באיזור זה קדמה לכל סיפוח ירדני.

כוינתי כאן, בראש-וראשונה, לגוש עציון שבזמן האחרון התחילו חולפות בעתונות ידיעות על כוונתם ומאמציהם של מתיישביו לשעבר לשוב ולחזור אליו לאחר השחרור. דומה כי שום טיעון ושם הסברה אינם עשויים להיות משכנעים יותר ומפריכים הפרכה מוחשית יותר את טענות

חוסייך הנגזל, מאשר שיבתם של אנשי גוש עציון אל נחלתם. מלחמת גוש עציון ונפילתו היו מן השיאים הטראגיים של מלחמת-השחרור ואין מקום המסמל וממחיש יותר את מידת האפסות והעמדת הפנים שבטענות הרואות את עמידתו של צה"ל באיזור זה כעמידה בטריטוריה זרה שנגזלה מבעליה החוקיים.

דומה שחישוב זה צריך להתגבר על כל חישובים אחרים שבגללם נתקלים המתיישבים הרוצים לשוב למקומם בסירוב מצד הממשלה.

יישובו של גוש עציון נועד מעצם טיבו להיות פתח וראשית למעשי התישבות אחרים, שכן אפילו מבחינת שמירת הסדר ועיצוב מהלך-החיים התקין של התושבים הערביים, עשויים מפעלי התישבות היהודית להיות לא גורם של אי שקט ולא גורם של התגרות אלא להיפך – ענין העשוי להקהות במידה רבה את רושם הארעיות של נוכחותנו בחבלי-ארץ אלה ולחזק את היסודות הערביים המתונים השואלים כיום: מה נעשה לאחר שתלכו מפה?

5

מצב זה של נוכחות צבאית בלבד ושל אותה נוסחה מדינית המניחה את העתיד כענין לשיחות-שלום יש בו עוד סיכון אשר אף כי הוא "עיוני" יותר, הוא אולי החשוב מכל.

מצב זה של הימנעות מלקרוא בשם ומלהמחיש בפועל את כל משמעות התמורה שהתחוללה במפת ארץ-ישראל הוא ענין שיש בו כדי לכבול ולתת בסד את כוחה המעורר והמסעיר של תקופה זו הן לגבי העם היושב בציון והן לגבי הפעלת האפשרויות הספונות בפזורה היהודית להתמודדות עם משמעותו ומשימותיו של הזמן הזה שאינו עתיד להישנות.

יש כאן מעין מעגל-קסמים עגום שהכרח לפרוץ אותו. רתיעתנו מפני אחיזה מלאה בארץ-ישראל השלמה באה במידה רבה מפני חוסר עליה מן התפוצות, עליה שרק היא עשויה להפיג את חששותינו מפני טשטוש אפיה היהודי של המדינה, ואילו מצד שני עשויה רתיעתנו זו מפני מיצוי התמורה הגדולה במפת ארץ-ישראל לעמעם את כוחות הרצון והתנופה לעליה.

נכון, העליה אינה בידינו והיא אינה יכולה להיות אלא פרי נכונותו ורצונו של העם היהודי בגולה, ודומה שזהו העם האחד אשר למולו אנו עומדים באמת חסרי-אונים. אך עם זאת עלינו לדעת כי עוד יש בכוחנו לעשות את הדרוש כדי שלא נהיה מסירים במו ידינו את מעמסת החובה והמשימה האין-שנית מכתפיו של העם הזה. עלינו לדעת כי אם לא נהפוך תקופה זו לכוח מעורר ורב-תנופה, בכל שטחי ההיאחזות הבאים בחשבון, אנו עשויים להפסיד שעת-רצון שאינה חוזרת.

במידה שיש בממשלתנו יסודות העשויים לסייע לתנופה זו, צריך הציבור לחזקם ולעזור להם להשליט רצונם על השאר.